

WIJLEN PROF. DR. J. RITZEMA BOS EN DE BOSHCULTUUR

door E. D. VAN DISSEL

Op den 7en December j.l. werd te Wageningen in het arboretum der Landbouwhoogeschool een borstbeeld onthuld van den grondlegger der Phytopathologie in Nederland, Prof. Dr. J. Ritzema Bos. Behalve voor den land- en tuinbouw heeft Ritzema Bos groote verdiensten gehad voor de boschcultuur; ik moge in dit tijdschrift dienaangaande een en ander in herinnering brengen.

Het zag er tot ver in de tweede helft der vorige eeuw met den boschbouw in ons land in het algemeen nog droevig uit; men gevoelde zich weinig tot dezen tak van bodemcultuur aangetrokken. Meestal hield men zich uit liefhebberij ermede bezig en de kennis ervan berustte vrijwjl uitsluitend op ervaring. In vergelijking met het buitenland stond de boschbouw op een laag peil, omdat hij elken wetenschappelijken grondslag miste. Zelfs een domineerende figuur als Dr. C. W. H. Staring slaagdè niet daarin verandering van eenige beteekenis te brengen. Eerst tegen einde der vorige eeuw begon hierin wijziging te komen. De vermeerderde vraag naar hout en dientengevolge de stijging der prijzen van dit product; de groote sociale beteekenis van het bosch, vooral in streken, waar dit in den wintertijd een aanvullende bron van arbeid voor de landbouwende bevolking vormt; de verdeling der marken, waardoor vele particulieren in het bezit van woesten grond werden gesteld, hetgeen dikwijls aanleiding tot bebossching werd, en zooveel meer waren reden van een réveil op boschbouwgebied. Een aantal vooruitziende mannen richtten de Nederlandsche Heidemaatschappij op; de Maatschappij van Nijverheid bracht haar doorwrocht rapport uit over Staats- en particuliere bemoeiing met de ontginning van woeste gronden; weldra begon de Staat zich met de boschcultuur bezig te houden en werd het Staatsboschbeheer ingesteld; in Wageningen werd een leerstoel voor de Nederlandsche houtteelt gevestigd. De grondslag werd gelegd voor een nieuwe en betere methode van boschcultuur; een methode, die meer en meer er toe leidde, dat zorgvuldig de eischen werden bestudeerd, die *de natuur* voor een goede en snelle ontwikkeling van de boomen stelt en die rekening houdt met de verschillende natuurlijke processen, waardoor een blijvend voortbrengingsvermogen van den bodem en een blijvende

productie van hout gewaarborgd is. In dezen voor onzen boschbouw zoo belangrijken tijd, waarin wat het wetenschappelijk onderzoek aan het licht bracht, werd bevrucht met hetgeen de ervaring had geleerd, trad Dr. Ritzema Bos op den voorgrond; de man, die het groote belang begreep om met de hulpmiddelen, die *de natuur zelve* ons aan de hand doet, plagen te bestrijden, hoe dikwijls hij ook genoodzaakt is geweest om op kunstmatige wijze in te grijpen. Vooral sedert 1899, toen hij aan het hoofd kwam te staan van den volgens *zijn* advies tot stand gekomen Phytopathologischen dienst, had hij gelegenheid zijne denkbeelden op dit gebied te propageeren en in toepassing te brengen. Duidelijk kwam dit ruime standpunt aan het licht bij zijn propaganda voor vogelbescherming, waarbij hij bescherming van *alle* vogels bepleitte met dien verstande, dat alleen onder bepaalde omstandigheden aan bepaalde personen de bevoegdheid zou worden gegeven om vogels te vangen en te dooden en hunne nesten en eieren te verstoren. Het trekt bijzonder de aandacht, hoezeer hij met zijne denkbeelden op dit punt zijn tijd vooruit was; immers reeds in 1879 in zijn Landbouwdierkunde hield hij een warm pleidooi voor eene zoodanige wet. Telkens heeft hij opnieuw op dit aambeeld gehamerd, o.a. in 1901 in het tijdschrift voor Plantenziekten in een sterk, gedocumenteerd betoog en later in zijn bekend artikel over „de beteekenis der insectenetende vogels voor de bodemcultuur”. De aanneming van „de Vogelwet 1922”, waarin zijne denkbeelden ten slotte goeddeels werden verwezenlijkt, moet voor Ritzema Bos wel een groote voldoening zijn geweest! Voor de boschcultuur, waarheen *zeker niet* in de laatste plaats zijne belangstelling uitging, en waarvoor hij vogelbescherming *noodzakelijk* achtte, was deze wet van groote beteekenis; zij paste volkomen bij de moderne inzichten aangaande den boschbouw, waarbij in de in het bosch werkzame natuurkrachten niet méér wordt ingegrepen dan strikt noodzakelijk is. Hij hoopte, dat bij goede toepassing der wet, maar ook het nemen van doelbewuste maatregelen ter uitbreiding van den gedecimeerden vogelstand op den duur het toepassen van allerlei kunstmatige middelen niet meer noodig zou zijn om insectenplagen te bestrijden. Daarvoor deed hij herhaaldelijk een dringend beroep op land-, tuin- en boschbouwers, op consulenten, op de jeugd en op hare onderwijzers. Was er meer naar hem geluisterd, wellicht zou dan eene insectenplaag als die, welke thans, behalve de eiken, de vruchtboomen in Limburg en het Oostelijk deel van Brabant teistert, niet zijn voorgekomen. Ook het pleit, dat hij in 1918 in het Tijdschrift voor Plantenziekten voor de bescherming van den egel voerde, toen deze diersoort ter tegemoetkoming in het groote gebrek aan vleesch, dat ten gevolge van den oorlog heerschte, hier en daar in ons land op groote schaal werd gevangen en gedood, gaat van

dezelfde beginselen uit en ook *hier* werden de pogingen van Ritzema Bos ter verkrijging van wettelijke bescherming met succes bekroond.

Ik zeide reeds, dat zijne belangstelling niet in de laatste plaats naar den boschbouw uitging. Dit bleek wel heel duidelijk, toen hij in 1897 tezamen met Dr. H. J. Lovink in het Tijdschrift voor Plantenziekten de bekende, belangwekkende studie het licht deed zien over „schade in jonge dennenbosschen, teweeggebracht door rupsen uit het bladrollergeslacht *Retinia*”, een studie, welke ook over de grenzen des lands de aandacht trok.

Ook in vele, groote en kleinere, *steeds* bevattelijk en overzichtelijk geschreven artikelen en referaten kwam deze gezindheid ten aanzien van de boschcultuur tot uiting. Ik noem slechts zijne belangrijke studiën, betreffende de beukenborstlups in 1914 en van de gestreepte dennenrups in 1920. Persoonlijk bleek mij deze gezindheid ook bij de hulp, die hij het Staatsboschbeheer steeds even bereidwillig en, gelijk zijne gewoonte was meestel *dadelijk*, verleende bij de samenstelling van door dezen dienst uitgegeven platen en vlugschriften over schadelijke insecten en zwammen. Maar nooit duidelijker bleek mij die belangstelling dan bij de bestrijding van de nonvlinderplagen, die in 1908 en volgende jaren verschillende boschgebieden in ons land teisterden. Bij de vele tochten, die hij toen maakte met de boschbouwkundigen, die bij deze bestrijding nauw betrokken waren, en bij de besprekingen, welke aan het desbetreffende, in 1909 verschenen, rapport vooraf gingen, bleek ook zijne buitengewoon groote parate kennis op het gebied der entomologie, kwam ook zijne groote belezenheid naar voren en de gave om de oplossingen, die in het buitenland voor bepaalde problemen gevonden waren, te toetsen aan de Nederlandsche toestanden en deze oplossingen daarbij aan te passen.

Bij dezelfde gelegenheden bleek tevens, dat Ritzema Bos niet alleen een groot kenner van de levende natuur was, maar dat hij deze ook een groote liefde toedroeg. Die liefde tot de natuur, die ook telkens in zijne geschriften zoo sterk tot uiting komt, was diep gevoeld; ze zat hem in 't bloed. Geen wonder, dat Ritzema Bos bij de oprichting van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten een belangrijke rol speelde; hij zat in de voorloopige commissie en onder *zijne* leiding werden ook de Statuten en het Reglement der nieuwe vereeniging samengesteld.

Ritzema Bos heeft — ook als leermeester van vele jonge houtvesters in de leer der plantenziekten — op den boschbouw in Nederland grooten invloed geoefend, omdat hij kwam in een tijd, dat de boschcultuur in ons land zich ingrijpend begon te wijzigen en krachtig te ontwikkelen; als gevolg daarvan vroegen ook allerlei problemen op het gebied der

bestrijding van schadelijke insecten en plantenziekten veel meer aandacht dan voorheen. Door het ruime standpunt, dat hij daarbij heeft ingenomen, en door de klare wijze, waarop hij de vruchten van wetenschappelijke studie bracht tot den practicus, zal zijn naam bij de boschbouwers *blijven* voortleven!

„Ins innre der Natur dringt kein geschaffner Geist“.

Dit citaat uit Goethe, dat ik meer dan eens uit zijn mond mocht hooren, teekent zijne bescheidenheid bij al zijn groote kunde.

Utrecht, Januari 1930.
